

TERVEEN KILPAILUN UHKAJIA HOTELLI- JA RAVINTOLA-ALALLA

Jorma Latvus

Hotelli- ja ravintola-alan kilpailua vääristävät tekijät nousivat voimakkaasti esiin 1970-luvun aikana ja sen jälkeen, kun elinkeinon etujärjestön tavoitteet ja strategia uudistettiin. Tuolloin puhuttiin epälojaalista kilpailusta, jossa kaikki yritykset eivät olleet samassa asemassa säädöksiin ja yleisiin toimintaedellytyksiin nähden. Ongelman osa-alueista laadittiin lukuisia selvityksiä, niitä käsiteltiin ministeriöiden työryhmissä ja lausuntoja koottiin asiantuntijoilta.

Keskeinen ongelma liittyi sosiaali- ja terveysministeriön sektorilla sosiaalisten lomajärjestöjen julkiseen rahoitukseen. Ministeriö ja Raha-automaattiyhdistys myönsivät vuosittain yhä kasvavia rahamääriä uuden lomakapasiteetin rakentamiseen, pääomakuluihin ja käyttöavustuksiin. Näin syntyi uutta hotelli- ja ravintolakapasiteettia kilpailemaan alalla jo toimivien yritysten kanssa. Suurimmat lomajärjestöt rakensivat kilvan uusia toimipaikkoja, joista tuli kylpylöitä, lomakeskuksia, hiihtokeskuksia jne. Erityisesti Lomaliitto (taustalla demarijohtoiset ammattiliitot), Lomayhtymä (taustalla Keskustan järjestöt) ja Solaris/Työväen lomakeskusliitto (taustalla SKDL) lisäsivät osuuttaan toimipaikoista. Joukossa oli hankkeita, joissa julkisen rahan osuus nousi 70-80 %:iin, minkä lisäksi toimintaan myönnettiin vuosittain käyttöavustusta.

Ala luokitteli samaan ongelmaryhmään myös lukuisat opetusministeriön rahoittamat kurssikeskukset sekä mm. valtion tai kuntien perustamat hotelli- ja ravintola-alan oppilaitokset, jotka harjoittivat osa-aikaisesti tai ympäri vuoden verottomasti ja erityiseduin alan palvelujen tarjontaa. Harjoittelun ja käytännön opetuksen elinkeino halusi alan yrityksiin.

Vähitellen elinkeinon näkemykset alkoivat saada vastakaikua. Sosiaalisen lomatoiminnan rahoitusta siirrettiin aluksi hitaasti pois investoinneista kohti avunsaajia, jotka saivat itse valita lomakohteen tietyt kriteerit täyttävien toimipaikkojen joukosta. Pääsääntöisesti uusien rakennuskohteiden ottamisesta rahoitustuen piiriin alettiin luopua

1980-luvun aikana ja käyttöavustuksista luovuttiin. Samalla yleishyödyllisyyteen perustunut verottomuus arvioitiin uudelleen, mikä oli ainakin osasyynä siihen, että monien yhdistysten harjoittamasta ravintolatoiminnasta luovuttiin tai se yhtiöitettiin. Sinänsä sosiaalisella lomatoiminnalla on suuri merkitys suomalaisten lomattomusten ja virkistäytymismahdollisuuksien kannalta.

Toinen suuri ongelma hotelli- ja ravintola-alalle oli ja on osittain edelleenkin ulkomaanliikenteen laivojen veroton hotelli- ja ravintolatoiminta. Kilpailuetu on ollut suuri varsinkin ravintolatoiminnassa, kun ravintolat kiinteällä maalla maksavat täyden arvonnäköveron maksimiverokannan mukaisesti laivaristeilyjen tarjotessa vastaavat palvelut verottomasti. Lisäksi laivat myivät ja tarjoilivat täysin verotonta alkoholia. Verottomuus toteutuu edelleen Ahvenanmaan kautta kulkevilla Ruotsin laivoilla. Keskusteluun nostettu laivojen työnantajamaksujen alentaminen merkitsisi jälleen uutta kilpailuetua niiden hotelli- ja ravintolatoiminnalle.

Uusi epäneutraali tilanne on pahenemassa, jos ravintolat eivät pääse alemman arvonnäköverokannan piiriin, mutta elintarvikekaupan verokantaa edelleen alennetaan.

Erityisesti kahvilasektori kiinnitti aiemmin huomiota työministeriön uusille yrityksille myöntämiin ns. starttirahoihin. Alaa tuntemattomat perustivat hanakasti kahvilayrityksiä starttirahan turvin ja epäonnistuttuaan saattoivat aloittaa vielä toisella paikkakunnalla julkisesti tuettuna. Epäkohtaan on puututtu ja ongelmaa on pyritty vähentämään.

Laman jälkeen 1990-luvulla monet sadoista konkurssiin menneistä hotelli- ja ravintolayrityksistä jatkoivat toimintaa konkurssipesän lukuun, joka vuokrasi liiketoiminnan usein edullisin ehdoin ja uusi yrittäjä aloitti toiminnan ns. puhtaalta pöydältä ilman kertyneitä rasitteita. Tämä nähtiin kilpailua vinouttavana tekijänä, johon etsittiin uudentyyppisiä ratkaisuja.

Varsinkin yksityiset hotelli- ja ravintola-alan yritykset puuttuivat 1980- ja 90-luvuilla voimakkaasti

valtion kasvaneeseen osuuteen hotelli- ja ravintola-alan markkinoilla. Suuren hotelli- ja ravintolaketjun Arctia Oy:n lisäksi Alko omisti Kantaravintolat Oy:n. Sen lisäksi Arctia siirtyi henkilöstöravintola-, juhla- ja pitopalvelumarkkinoille perustamalla Polar-kesti -nimisen yrityksen. Valtiolla oli myös Valtion ravitsemiskeskus, sittemmin Kulinaari. VR:n ja Arctian yhteisyritys AVECRA hoiti junatarjoilua sekä joitakin asemaravintoloita, aluksi myös yhtä hotelliä. ETA-sopimuksen ja Suomen EU-jäsenyysneuvottelujen johdosta ensin Arctia ja Kantaravintolat yhdistettiin (Kantaravintolat osittain yksityistettiin) ja myöhemmin myytiin Scandicille. Myös Kulinaari yksityistettiin myymällä se Fazer Cateringille ja Polar-kesti siirtyi Sodexhon omistukseen.

Monet kunnat olivat 1980-luvulla lähteneet mukaan matkailuyrityksiin, joita kilpailijat eivät tästä syystä hyvällä katsoneet. Osa on myöhemmin luopunut osallistumisesta riskibisnekseen veronmaksajien rahoilla.

Vaikka ongelmia on voitu vähentää mm. tiukan edunvalvonnan avulla, uudet pulmat ovat nostaneet päätään. Näistä vaikutuksiltaan suurin on harmaan talouden kasvu, johon Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitto (nykyinen Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry) yhteistoiminnassa eri viranomaistahojen kanssa on tarmokkaasti puuttunut. Kysymys on alan yrityksistä, jotka eivät tilitä arvonnäköveroä koko myynnistään eli myyvät osan ohi kassakoneen, eivätkä huolehdi työnantajamaksuista eivätkä työehtosopimusten noudattamisesta, vaan palkkaavat ns. pimeää työvoimaa yhdistettynä usein rahanpeeseen ja muihin laittomuuksiin. Liiton laatimat terveet yritystoiminnan pelisäännöt eivät ulotu näihin harmaan talouden yrityksiin ja pohjoismaalaisittain ongelma on kasvanut varsin laajaksi. Liiton ponnistelut haittojen vähentämiseksi tiiviissä yhteistoiminnassa ay-liikkeen, tuotevalvontakeskuksen, eri ministeriöiden ja verottajan kanssa ovat jatkuvia ja välttämättömiä.

Varustamot haukkaavat vuoronperään toisiltaan markkinaosuuksia. Vähemmälle huomiolle jää, että ne verottomuudellaan syövät hotelli- ja ravintola-alan kannattavuutta etenkin satamakaupungeissa. Verottomuutta ylläpidetään venyttämällä Helsingin ja Tukholman väliset reitit keinotekoisesti Ahvenanmaan kautta kulkeviksi. (Kuva: Risto Hemming)